

Рецензенти: Грицик Л.В., к. філол. наук, проф. (Київ)
Кучма Н.З., к.філол.наук, доц. (Тернопіль)

Віра Сторожук, асп. (Львів)

УДК 821.111-1.09194Р. Грейвз:7
БББ 82.091

«Біла богиня» Роберта Грейвза – міфопоетика з жіночим обличчям

У статті аналізується міфопоетична концепція видатного англійського міфокритика ХХ століття Роберта Грейвза у його книзі «Біла богиня: історична грамати́ка поетичної міфології». Досліджено провідні лейтмотиви твору - містичну сутність Музи та історичне підґрунтя Міфу, а також світоглядні уявлення письменника. Розкрито міфологічну природу поезії та розглянуто систему зв'язків «поет – Біла Богиня», «поезія – Біла Богиня».

Ключові слова: міф, ритуал, магія, міфопоетика, Муза, концепція, символ, матриархат.

Vira Storozhuk. "The White Goddess" by Robert Graves – mythopoetics with female face.

The article reviews the mythopoetical concept of Robert Graves, the XX century outstanding English mythologist, in his book "The White Goddess: a Historical Grammar of Poetic Mythology". The image of the White Goddess, which is drawn from the myths of different ages and of different nations (Scandinavian, Eastern, classical, medieval, etc.) by the author, is viewed. The two main myths, which are at the centre of Robert Graves' research: the myth of the Great Goddess and the myth of her son and lover, God of the New Year (the poet himself), are presented. The main leitmotifs of the work, mystical nature of Muse, the historical background of myth and the author's conception of the world are investigated. The mythological nature of poetry and the systems of links «poet - White Goddess», «poetry - White Goddess» are researched.

Keywords: myth, ritual, magic, mythopoetry, Muse, concept, symbol, matriarchy.

Інтерес до міфу та міфотворчості, характерний художній літературі і досліджений літературознавчим дискурсом ХХ століття, стає одним із шляхів посиленої інтелектуалізації й

міфологізації літератури, сприяє появі цілого ряду письменників, чия творчість є результатом складного інтелектуального опрацювання й інтерпретації класичної міфології. Особливо популярними в цей період стають твори відомого англійського письменника Роберта Грейвза. Його творчість оприявнює загальну тенденцію, пов'язану з втіленням міфу та міфопоетики в художній літературі. Однак, в сучасному літературознавстві творчість Р. Грейвза розглядається лише в загальних рисах і ще не ставала об'єктом цілісного аналізу в українській науці про літературу. Міфопоетику письменника досліджували: Дж. Смедс, Р. Кенері, Дж. Бірлайн, а серед українських літературознавців – О. Козлов, Т. Щадрина, Є. Джапарова та інші. Хорхе Луїс Боргес характеризував Р. Грейвза як надзвичайно талановитого у всіх своїх іпостасях поета, дослідника поезії, гуманіста, романіста, одного із найбільш оригінальних письменників нашого часу [Кружков]. Майкл Фарад, досліджуючи творчість письменника, стверджував, що теорії і висновки Р. Грейвза безмежні й неповторні, і є результатом детального аналізу і вивчення. Його головна книга «Біла богиня» претендує на роль першої граматики поетичної мови; це чудовий міф, в якому Р. Грейвз хотів повернути поезію до її найперших – магічних – джерел [Елиссеева]. Марина Єлиссеева, у статті «Роберт Грейвс. Трубадур Белой Богини», характеризує його «Білу Богиню» як надзвичайно важку і заплутану книгу, якою неможливо не зачаруватись. Р. Грейвз опанував стародавні таємниці міфотворення, зіткнувшись із цілою системою знань, настільки ж важких, як сучасна фізика, але маючи інше, «місячне», дуже відмінне від «сонячного», походження [Елиссеева]. Григорій Кружков в статті про «Білу Богиню» акцентував увагу читача на тому, що Р. Грейвз у творі підніс свій особистий поетичний принцип до масштабу універсального міфу, створивши, таким чином, власний поетичний міф [Кружков].

Роберт Грейвз – видатний англійський поет, міфолог, літературознавець, фольклорист, знавець античної культури, археології та етнографії, який розробив оригінальну і цілісну міфопоетичну концепцію та втілив її у власних працях. Для його творів характерні міфологічні, географічні та культурно-історичні образи, алюзії, ремінісценції, цитати. Поезія і міф у творчості Р. Грейвза виявились тісним чином пов'язаними, взаємно збагачуючи,

доповнюючи, пояснюючи, підтримуючи і виправдовуючи один одного. Для нього міфологія правдивіша, істинніша за історію, вона зберігає пам'ять про древні ритуали, традиції, про минуле загалом, «myths are all grave records of ancient religious customs or events, and reliable enough as history once their language is understood and allowance has been made for errors in transcription, misunderstandings of obsolete ritual, and deliberate changes introduced for moral or political reasons» [Graves 1971: 13]. Автор стверджує, що природа поезії надто таємнича, щоб її досліджувати, оскільки мова міфу, який був поширений у давні часи в країнах Середземномор'я та Північної Європи, була магічною мовою [Грейвз 2005: 17].

З-під пера Р. Грейвза вийшло одне з найвидатніших досліджень ХХ століття з міфології – «Біла Богиня: історична грамати́ка поетичної міфології», яка є своєрідним роздумом про долю древніх релігій і міфологій, про роль і невід'ємний зв'язок поезії та її творця - поета. Приводом до розробки концепції Білої Богині автору слугував аналіз уельських середньовічних поем. У них Р. Грейвз намагався підібрати ключ до таємниць магічної мови легенд Середземномор'я і Північної Європи, пов'язаний з архаїчними ритуалами служителів місяця-богині, Священної цариці, Музи, космічної Праматері, яка володіє, передбачає і оберігає Істину. У книзі він заперечує патріархальних богів як джерело натхнення на користь матріархальних сил кохання та руйнації. Саме міф про поклоніння Музі або Богині Місяця (Moon goddess), є ключовим не лише у цій книзі, а й у творчості Р.Грейвза в цілому.

Варто відзначити, що у книзі «Біла богиня» досліджується природа поезії, яка, як вважав Р. Грейвз, пов'язана не лише з роботою підсвідомості, а й з традиційними магічними культами. Автор стверджує, що існує лише дві форми поезії: поезія натхнення та інтелектуальна поезія. Перша створюється саме натхненням. Друга має мінімальне відношення до поезії, оскільки більше належить науці. Саме натхненну поезію Грейвз асоціює з Місяцем, з Білою Богинею. Муза надихає поезію магічною силою, на відміну від класичного вірша, адже, як писав англійський літературознавець, основна функція поезії – у зверненні до Музи, а

її суть – у відчутті захвату і страху від присутності Богині [Шадріна 2002: 12].

Поета, за словами автора, надихає Муза: коли поет творить, він наче впадає в транс, час зупиняється і це дозволяє поету стати пророком, бачити минуле і майбутнє. В творі постає одвічне питання: в чому призначення поезії сьогодні? І тут же знаходимо відповідь: в благословенному служінні і поклонінні Музі, оскільки істинні поети ототожнюють себе з богами, а свою Музу – із Богинею. Муза – втілення космічного жіночого начала, тому поетична творчість офарблюється в ритуально-культові тони і перетворюється в Служіння. У створеному Р. Грейвзом образі Богині можна спостерігати, що складовою його естетичних поглядів є романтичні тенденції. Біла Богиня постає із сторінок книги як прообраз краси: «The Goddess is a lovely, slender woman with a hooked nose, deathly pale face, lips red as rowan-berries, startingly blue eyes and long fair hair»; містичності: «she will suddenly transform herself into sow, mare, bitch, vixen, she-ass, weasel, serpent, owl, she-wolf, tigress, mermaid or loathsome hag»; суперечливості: «generous but at the same time cruel»; множинності: «Her names and titles are innumerable. In ghost stories she often figures as The White Lady, and in ancient religious, from the British Isles to the Caucasus, as the White Goddess» та мінливості [Graves 1971: 24].

Автор «Білої богині» переконаний, що уся істинна поезія – не що інше, як обряд поклоніння троїстій Богині-Матері – Місяцю (яку Грейвз називає Білою Богинею), яка править в небі, на землі і під землею та уособлює в собі троїсту суть буття: народження, життя та смерть. «The Triple Goddess is described in her three characters as Goddess of the Sky, Earth and Underworld: «Diana in the leaves green / Luna that so bright doth sheen, / Persephone in Hel»l.

As Goddess of the Underworld she was concerned with Birth, Procreation and Death. As Goddess of the Earth she was concerned with the three seasons of Spring, Summer and Winter: she animated trees and plants and rules all living creatures. As Goddess of the Sky she was the Moon, in her three phases of New Moon, Full Moon and Waning Moon. This explains why from a triad she was so often enlarged to an ennead» [Graves 1971: 386]. Докази цієї концепції Р. Грейвз поділяє на дві групи: по-перше, це різноманітність даних про існування культу

Троїстої Богині у народів Середземномор'я і Північної Європи; по-друге, поетичні приклади, в яких згадується образ Білої Богині.

Р. Грейвз, знавець древніх релігій і міфологій, виводить єдину найвищу космічну цілісність Білої Богині в її чисельних іпостасях, біля джерел яких стоїть Мати-Ніч. Письменник так характеризував «предмет» свого дослідження: «Я пишу про неї, як про Білу Богиню, тому що білий – її основний колір» [Грейвз 2005: 76]. Біла Богиня – мінливий подобою Місяць. Молодий місяць – це біла богиня народження і дорослішання, повний місяць – червона богиня любові і війни, старий місяць – чорна богиня смерті та пророкування. Отже, одне з чисел пов'язаних з Богинею – «три», за числом місячних фаз. «Три» в ряді традицій вважається досконалим числом, основною константою космічної і соціальної організації міфу. Божественна жіноча трійця представлена як місячна трійця. Місяць-богиня, що зароджується, символізує Діву, Музу, Народження; вона – молода, вільна. Повний місяць – це розквіт жіночої краси і сили; це символ любові і материнства; богиня у цій фазі – або дружина, як Ісіда, або підступна спокусниця, як Цірцея. Остання фаза місяця – це стара богиня, чарівниця, хранителька таємниць смерті.

Богиня зображується і в дев'яти іпостасях муз, відображаючи, таким чином, вселенський характер своєї влади: «Hesiod writes of the Nine Daughters of Zeus, who under Apollo's patronage were given the following functions and names: «Epic poetry, Calliope. / History, Clio. / Lyric poetry, Euterpe. / Tragedy, Melpomene. / Choral dancing, Terpsichore. / Erotic poetry and mime, Erato. / Sacred Poetry, Polyhymnia. / Astronomy, Urania. / Comedy, Thaleia.» [Graves 1971: 391].

«The Triple Muse, or the Three Muses, or the Ninefold Muse, or Cerridwen, or whatever else one may care to call her, is originally the Great Goddess in her poetic or incantatory character» [Graves 1971: 392 - 393].

«П'ять» – ще одне число Богині, крім вже згадуваних чисел «три» і «дев'ять». «П'ять» дає при помноженні на «три» день місяця у повні, «п'ятнадцятий». Число «п'ять» – священне; п'ять точок – це основа піраміди: верхня точка означає місце, дві нижче – протяжність, три – поверхню, чотири в основі – трьохвимірний простір. Піраміда, найбільш древній символ Троїстої Богині, вона, з

філософської точки зору, трактується як Початок, Розквіт і Кінець. Початковий жіночий образ богині – це Мати-Земля, яка народжує і вигодовує; Розквіт – це магічно заворожуючий місячний образ; Кінець – знову земля, яка приймає в свої надра те, що породила. П'ятірка символізує колір і багатообразність, яким природа наділяє трьохвимірний простір і який твориться п'ятьма стихіями: Землею, Повітрям, Вогнем, Водою і Квінтесенцією (Душею).

Число «п'ять» символізує п'ять жіночих дерев, які пов'язані з Богинею (ялиця, дрік, верес, тополя, тис), а також – п'ятипелюсткові рослини (примула, ожина, лотос та ін.): «The primrose is sacred to the Muse and that the “mysterious number” of its petals stands for women. The Goddess must be worshipped in her ancient quintuple person, whether by counting the petals of lotus or primrose: as Birth, Initiation, Consummation, Repose and Death» [Graves 1971: 485]. П'ять іпостасей Богині пов'язані з основними етапами життя: народження, досконалість та смерть складають основну тріаду Богині, проте ці три фази символічно представлені в ініціації – проміжному, але дуже важливому етапі людського життя. Ініціація (обряд переходу) – визначення місця людини в соціумі: це народження і надання імені, дорослішання (ініціація), весілля та інші.

«Та, в якої тисяча імен», – так характеризує Білу Богиню Р. Грейвз. Вона – Пасіфая на Криті, Даная в Аргосі, Селена в Фівах. Вона – Левкотея морська, богиня Диметра – мати земних плодів; шумерська Ма, Персефона – підземна діва. Вона – троїста богиня долі і Феміда правосуддя; Еврінома – мати всього, народжена з Хаосу, богиня-мати Рея-Кібела і богиня-дружина Гера. Вона – Афродіта-любов, у всіх своїх втіленнях прославляюча Ізіда. Вона також – діва-мисливиця Артеміда. Вона – місяць-Селена, Геката, повелителька мертвих [Гаспарян 2009: 15]. Р. Грейвз також возвеличує Троїсту богиню в єдності її трьох іпостасей – світлої (Силени чи Цинії), грізної (Артеміди чи Діани) і зловісної (Персефони чи Гекати). Місячна богиня в її триєдиній суті – найкращий образ, так як в ньому одночасно поєднано «світло, муку і печаль». Світло, подібне ангельському – це те, чим приваблює богиня; мука – її жорстока, зла сторона; смуток – пам'ять любові, яка і народжує поезію. Таким чином, Р. Грейвз створив загальний образ Великої Богині, об'єднавши всі її втілення.

Слід зазначити, що образ Білої Богині став для письменника лейтмотивом усієї його міфологічної концепції, затьмарюючи всі інші теми, які цікавили автора впродовж життя, увібравши в себе всю систему кельтських, італійських, грецьких, асиро-вавилонських, шумерських, древньоєврейських міфів і ставши істинно грандіозним, універсальним мономіфом Р. Грейвза.

Р. Грейвз пройшов шлях від написання поезії до потреби втілити в життя своє дослідження сутності Музи та Міфу у книзі «Біла Богиня: історична грамати́ка поетичної міфології». Ця книга, за словами автора, – про пошук і повернення втраченого і про принципи поетичної магії, на яких базується поезія. Посвята Великій Богині, яка представлена у вигляді епіграфу до книги, перетворила його книгу в неординарну систему із сміливих трактувань кельтських, німецьких, іудейських та інших міфів, із аналізу поетичних досліджень різних авторів та із власної поетичної дані Великій Богині. Р. Грейвз, як і герой його лірики, став служителем Богині, Музи, яка з давніх часів надихала поетів.

Література: Грейвз 2005: Грейвз Р. Белая Богиня: Историческая грамматика поетической мифологии / Роберт Грейвз; [пер. с англ. Л.И. Володарской]. – Екатеринбург: У.- Фактория, 2005. – 656 с.; Грейвз 1999: Грейвз Р. Белая Богиня: Избранные главы / Роберт Грейвз – М.: Прогресс – Традиция, 1999. – 193 с.; Грейвз 2005: Грейвз Р. Иудейские мифы. Книга Бытия / Роберт Грейвз – Екатеринбург: У. – Фактория, 2005. – 496 с.; Graves 1971: Robert Graves. The White Goddess: a historical grammar of poetic myth – London: Faber and Faber Limited 3 Queen Square, 1971. – 511 p.; Мифологический словарь 1992: Мифологический словарь [под ред. Мелетинского Е.М.]. – М.: БРЕ, ЛАДА-МАКОМ, 1992. – 596 с.; Гаспарян 2009: Гаспарян Алена. Лик Богини. Мифология с женским лицом / Гаспарян Алена // Соционика, психология и межличностные отношения: человек, коллектив, общество. – 03/2009. – №140. – С.10-23.; Джапарова 2008: Джапарова Э.К. К вопросу о мифопоэтическом мире Роберта Грейвза / Э.К. Джапарова // Вестник Сев. ГТУ. Фиология. – Севастополь, 2008. – Вып. 68. – С. 48-50.; Шадрина 2002: Шадрина Т.М. Кембриджская школа в литературоведении Англии: дис. ... канд. филол. наук: 10.01.04/ Т.М. Шадрина. – Мелитополь, 2002. – 210 с.; Елисеева: Елисеева М. Роберт Грейвс. Трубадур Белой Богини. [Электронный

ресурс] / Литературная Россия on-line. – 2004. - №41. – Режим доступу: <http://www.litrossia.ru/archive/118/history/2788.php>;

Кружков: Кружков Григорий. Белая богиня и черный кентавр. Поэтические мифы Р. Грейвза и У. Б. Йейтса. [Электронный ресурс] / Новый Мир. – 2009. - №6. – Режим доступу: http://magazines.russ.ru/novyi_mi/2009/6/kr12.html

Сторожук Вира. «Белая Богиня» Роберт Грейвз – мифопоэтика с женским лицом.

В статье анализируется мифопоэтическая концепция выдающегося английского мифокритика XX столетия Роберта Грейвза в его книге «Белая богиня: историческая грамматика поэтической мифологии». Исследуются ведущие лейтмотивы произведения: мистическая сущность Музы и историческая основа Мифа, а также мировоззренческие представления писателя. Раскрыто мифологическую природу поэзии и рассматривается система связей «поэт - Белая Богиня», «поэзия - Белая Богиня».

Ключевые слова: миф, ритуал, магия, мифопоэтика, Муза, концепция, символ, матриархат.

Рецензенты: Лановик З.Б., д-р філол.наук, проф. (Тернопіль)
Яцків Н.Я., к.філол.наук, проф. (Івано-Франківсь)

РЕЦЕНЗІЇ

Наталія Науменко, проф. (Київ),
Анатолій Гуляк, проф., (Київ)

Засвідчена мотивація у нарисовому жанрі

(Микола Зимомря. Час і життя. Художньо-документальні нариси / Упорядкування Івана Зимомрі, передмова Любомира Сеника. – Дрогобич: Посвіт, 2012. – 644 с.)

Наприкінці 2012 року побачила світ книжка Миколи Зимомрі під багатозначною назвою «Час і життя». Це – збірка художньо-документальних нарисів, які об'єднують тематична націленість у сполучі зі змістовими та образними наповненнями. Для останніх характерні розмаїті авторські рефлексії, що служать